

Słownik filozoficzny: prawo rzymskie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Gaius, *Instytucje*, Warszawa 1982.
- Źródło: *Instytucje Justyniana*, red. Cezary Kunderewicz, Warszawa 1986.
- Źródło: Marek Kuryłowicz, *Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin 1994.
- Źródło: Marek Kuryłowicz, *Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin 1994.
- Źródło: Marek Kuryłowicz, *Historia i współczesność prawa rzymskiego*, Lublin 1984.
- Źródło: Kraków 1982.

Słownik filozoficzny: prawo rzymskie

Koloseum, Rzym

Źródło: licencja: CC 0 1.0.

Co stoi u podłoża europejskiej cywilizacji i kultury? Co stało się fundamentem naszej hierarchii wartości i zasad życia w społeczeństwie? Obok filozofii greckiej i chrześcijaństwa jest system prawny, który powstał w starożytnym Rzymie. Był to system prawa cywilnego. Rzymianie nie dywagowali nad samym terminem, opisywali prawo jako „sztukę tego co dobre i słuszne” i koncentrowali się na praktycznych skutkach regulacji. Prawo rzymskie miało być systemem pewnym, zakorzenionym w tradycji i dzięki temu trwałym. Odnosząc się do ponadczasowych wartości, wytworzyło ponadczasowe pojęcia i instytucje.

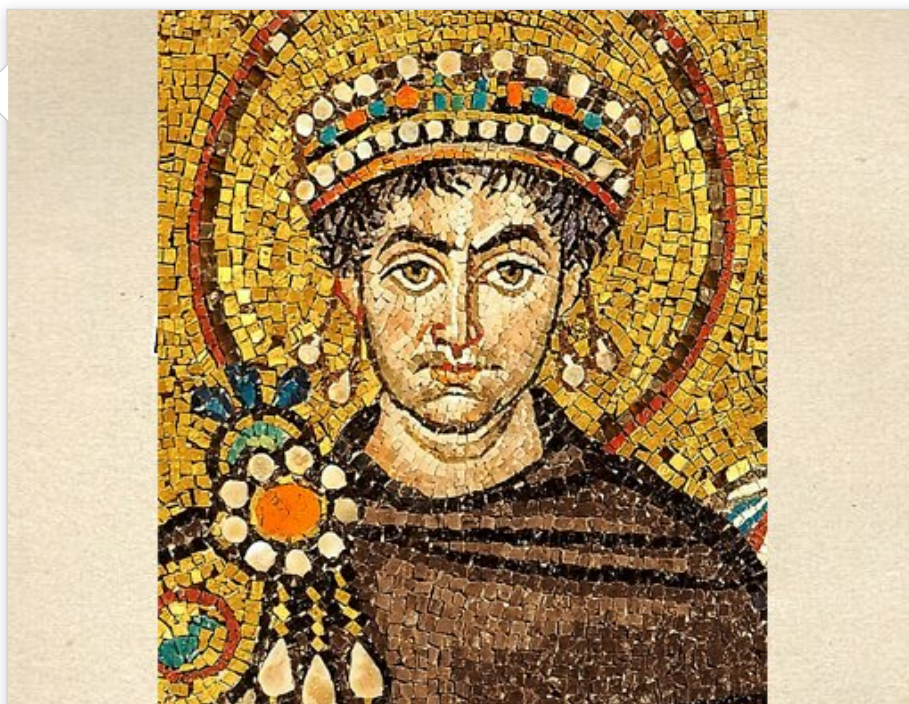
Twoje cele

- Poznasz genezę i historię prawa rzymskiego.
- Opisziesz cechy rzymskiego systemu prawnego, które stanowią o jego ponadczasowości.
- Przeanalizujesz wpływ prawa rzymskiego na kształtowanie się europejskiej cywilizacji.

Przeczytaj

Definicja i charakterystyczne cechy prawa rzymskiego

PRAWO RZYMSKIE

Mozaika przedstawiająca Justyniana I w Bazylice św. Witalisa w Rawennie.

licencja: CC BY-SA 4.0, dostępny w internecie: [Wikimedia Commons](#).

System prawny, który powstał w starożytnym Rzymie, obowiązywał i rozwijał się na terenie tego państwa od początku jego istnienia w 753 r. p.n.e. do 476 r. n.e. (w części zachodniej cesarstwa rzymskiego). W części wschodniej datą graniczną jest śmierć cesarza Justyniana I (565 r. n.e.). Jeśli wziąć pod uwagę dalsze obowiązywanie prawa rzymsko-bizantyjskiego do upadku cesarstwa bizantyjskiego (1453 r.), to ciągłość obowiązywania jednego systemu prawnego dochodzi łącznie do 22 wieków.

Ze względu na ponadczasowość rozwiązań oraz instytucji, prawo to stało się wzorem dla praw większości średniowiecznych państw europejskich, przez co jego pośredni wpływ trwa do czasów nam współczesnych. Na wzorach i konstrukcjach prawa rzymskiego zostało też stworzone kościelne prawo kanoniczne.

Historycy są zgodni co do tego, iż prawo rzymskie było i jest, obok szeroko pojmowanej filozofii greckiej oraz chrześcijaństwa, jednym z trzech najważniejszych składników, z których uformowała się europejska kultura.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Używając terminu „prawo rzymskie” należy dodać, iż chodzi głównie o prawo cywilne, nie karne. Mówi się też: rzymskie prawo prywatne, w celu podkreślenia, iż mamy na myśli sferę stosunków cywilistycznych w rozumieniu dzisiejszego prawa. Ta właśnie sfera była w prawie starożytnego Rzymu rozwijana przez [jurysprudencję](#) i została wzniesiona na wyżyny świetności. Niechętni do abstrakcyjnego rozumowania, a kazuistyczni i praktyczni Rzymianie nie roztrząsali w swoich pismach znaczenia terminu „prawo”. Jeden z prawników rzymskich, Javolenus podał na to wytłumaczenie takie, iż w prawie cywilnym wszelka definicja jest szkodliwa, ponieważ łatwo ją obalić. W tym stwierdzeniu widać, że dla Rzymian ważna była pewność prawa. Z kolei inny prawnik, Celsus, stwierdził elegancko: *ius est ars boni et aequi* (prawo jest sztuką tego, co dobre i słuszne). Widać tutaj etyczne sprecyzowanie założeń prawa rzymskiego.

Biblioteka Celsusa, jeden z ważniejszych zabytków Efezu, który został zrekonstruowany i udostępniony zwiedzającym.

Źródło: Benh LIEU SONG, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

” Marek Kuryłowicz

Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie

W sumie widać, że cały rzymski porządek prawny składał się nie tylko z norm ustawowych (prawa stanowionego), lecz również z całej wiązki instytucji prawnych, z prawnej tradycji oraz z zasad zakorzenionych w obyczajach. Nie były też obyczaje ściśle oddzielane od ustaw czy od prawa, lecz stanowiły trwałe urządzenie prawne i społeczne w państwie rzymskim. W rezultacie obyczaje (*mores*) są wymieniane nawet wśród źródeł tworzenia prawa (*ius*) na równi z prawem stanowionym (*leges*) i nie ma przesady w (...) stwierdzeniu Gaiusa, że wszystkie narody rządzą się ustawami i obyczajami: *legibus te moribus*.

Źródło: Marek Kuryłowicz, *Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin 1994.

Nawiązania

Tradycja prawa rzymskiego była kontynuowana przez średniowieczną Europę. We wczesnym średniowieczu jej depozytariuszem był Kościół, który w szkołach klasztornych i katedralnych nauczał i rozwijał studia prawne. Renesans prawa rzymskiego rozpoczął się w XI w. w Bolonii, gdzie tzw. szkoła [glosatorów](#) (m.in. Irnerius, Accursius) działająca w okresie XI-XII w. zajęła się studiami nad prawem rzymskim.

” Marek Kuryłowicz

Historia i współczesność prawa rzymskiego

Głównym skutkiem działalności glosatorów było wydobywanie z zapomnienia oraz przywrócenie europejskiej nauce prawa źródeł rzymskich, zwłaszcza. Źródła te stały się przedmiotem szczegółowych badań z ich strony, przy czym teksty objaśniano kolejno w krótkich uwagach, odnoszących się do poszczególnych fragmentów, a umieszczonych na marginesie (głosy marginalne) lub między wierszami (głosy interlinearne).

Źródło: Marek Kuryłowicz, *Historia i współczesność prawa rzymskiego*, Lublin 1984.

W XIV w. próbę dostosowania prawa rzymskiego do nowych potrzeb społecznych i gospodarczych podjęli następcy glosatorów, zwani postglosatorami lub komentatorami (m.in. Bartolus de Saxoferrato, Baldus de Ubaldis). Zastosowali oni inną metodę pracy niż glosatorzy – udzielali wyjaśnień w formie komentarzy do tekstów prawa justyniańskiego, a także do głos stworzonych przez poprzedników. Taka metoda pozwoliła uwspółcześnić przepisy prawa rzymskiego i stosować je w praktyce.

Kilka wieków później twórcy oświeceniowych kodyfikacji próbowali programowo oderwać się od konstrukcji prawa rzymskiego. Jednak w konkretnych rozwiązaniach nie potrafili zastąpić czym innym pojęć prawa rzymskiego oraz instytucji prawnych przez nie stworzonych. Wiek XIX bywa nazywany „wiekiem drugiej recepcji prawa rzymskiego”, między innymi dlatego, że kodeksy cywilne wtedy powstałe (austriacki ABGB, niemiecki BGB, nawet francuski [Code Civil des Français](#)) oparte były bądź na [pandektowej systematyce](#) wywiedzionej z prawa rzymskiego, bądź używały pojęć

i instytucji prawnych zaczerpniętych z nauki prawa rzymskiego. Było to spowodowane tym, iż prawo rzymskie wytworzyło pojęcia i instytucje ponadczasowe, nadające się do zastosowania nie tylko w realiach starożytnego Rzymu. Również etyczne wartości wywiedzione z prawa rzymskiego są nieprzemijające.

” Marek Kuryłowicz

Historia i współczesność prawa rzymskiego

Coraz częściej przedmiotem badań staje się rzymska *humanitas*, *aequitas*, *benignitas*, *fides* i inne pojęcia leżące na styku prawa i moralności. Co więcej, uważa się niekiedy, że najbardziej trwałe i uniwersalne wartości prawa rzymskiego tkwią właśnie w jego ponadczasowych zasadach etycznych. Do cech charakterystycznych romanistycznego systemu prawa zalicza się między innymi oparcie prawa na zasadach *boni et aequi*, chociaż współczesne porządki prawne o tendencjach pozytywistycznych są od nich bardzo odległe. Dla Rzymian pojęcia i zasady etyczne: uczciwie żyć (*honeste vivere*), drugiemu nie szkodzić (*alterum non laedere*), każdemu oddawać, co mu się należy (*suum cuique tribuere*), były jednocześnie zasadami prawa (*praecepta iuris*). Do celów jurysprudencji rzymskiej należało odróżnienie tego, co słuszne, od niesłusznego i kultywowanie w ten sposób prawdziwej filozofii życia.

Źródło: Marek Kuryłowicz, *Historia i współczesność prawa rzymskiego*, Lublin 1984.

Słownik

Digesta Justyniana

(łac. *Digesta Iustiniani*, pełna nazwa: *Iustiniani Augusti Digesta seu Pandectae*) wybór fragmentów pism 39 jurystów dokonany urzędowo i podniesionych do rangi ustawy; najobszerniejsza z trzech części wielkiej kompilacji prawa rzymskiego podjętej w latach 528–534 przez cesarza Justyniana I Wielkiego

glosa

(łac. *glossa*, gr. *glōssa* – język, mowa, dialekt) w średniowieczu: krótka uwaga lub komentarz do fragmentu tekstu umieszczona na marginesie, bądź między wierszami

jurysdykcja

(łac. *iurisdictio* – dosł. „orzekam o prawie”) władza sądownicza, wymiar sprawiedliwości

jurysprudencja

(łac. *iuris prudentia* – biegła znajomość prawa) w starożytnym Rzymie: nauka prawa

kazuistyka

(łac. *casus* – przypadek) w prawie: metoda badawcza lub metoda pracy polegająca na analizowaniu konkretnych przypadków i znajdowania dla nich rozwiązań prawnych

pretor

(łac. *praetor*) w starożytnym Rzymie: wyższy urzędnik posiadający uprawnienia prawotwórcze i władzę sądowniczą

systematyka pandektowa

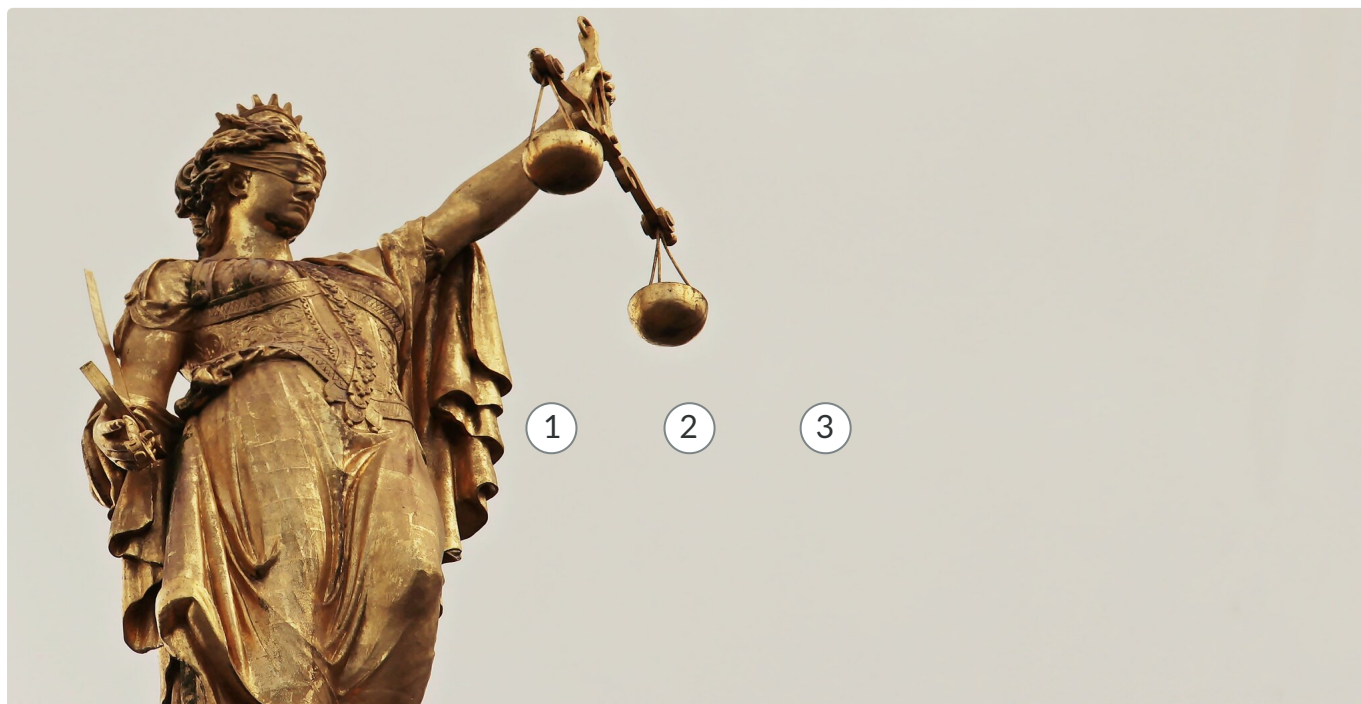
systematyka norm prawa cywilnego opracowana na przełomie XVIII i XIX wieku przez niemieckich teoretyków prawa (pandektystów), zastosowana w licznych kodeksach cywilnych wydanych w XIX i XX wieku

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższymi wiadomościami i odpowiedz, na czym polega ponadczasowość prawa rzymskiego.

Etapy rozwoju antycznego prawa rzymskiego i jego charakterystyka

1

Najczęściej przedstawia się rozwój antycznego prawa rzymskiego w trzech fazach:

1. **Okres prawa archaicznego** (753 p.n.e.-poł. III w. p.n.e.) – obowiązujące wtedy prawo, nazywane kwirytarnym (od Kwirytów, jak nazywali siebie Rzymianie), było przede wszystkim prawem zwyczajowym.

„W drugiej połowie tego okresu, dzięki *Ustawie XII Tablic* oraz działalności interpretacyjnej

uczonych-prawników, zaczyna stopniowo wyłaniać się to, co nazywamy systemem prawa”.
(Źródło: Władysław Rozwadowski, *Prawo rzymskie. Zarys wykładów wraz z wyborem źródeł*, Warszawa 1991).

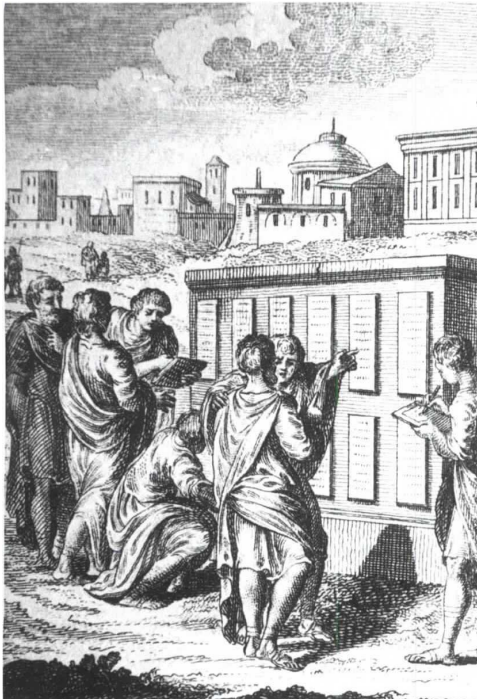
2. **Okres prawa klasycznego** (poł. III w. p.n.e.-235 n.e., tj. koniec dynastii Sewerów) – rozkwit i szczyt rozwoju prawa rzymskiego;

3. **Okres prawa poklasycznego** (235-565 n.e.) – zakończony kodyfikacją justyniańską.

2

Źródła prawa

Dzielimy je na: **źródła powstania prawa** oraz **źródła poznania prawa**. Źródła poznania prawa są to wszelkiego rodzaju przekazy, pozwalające na zrekonstruowanie treści prawa w danej epoce. Do najważniejszych **źródeł poznania prawa rzymskiego** należą: zachowane i zrekonstruowane fragmenty tekstu *Ustawy XII Tablic*, podręcznik prawa *Institutiones (Instytucje)* z II w. n.e. autorstwa Gaiusa oraz kodyfikacja justyniańska.

licencja: domena publiczna

Prawo XII tablic

3

Źródła prawa

W skład kodyfikacji Justyniana wchodzi cztery części: *Codex*, *Digesta*, *Institutiones*, *Novellae*. Zbiór ten od roku 1583 (rok publikacji całego ustawodawstwa justyniańskiego przez Dionisusa Gothofreda) nosi nazwę *Corpus Iuris Civilis*.

licencja: domena publiczna

Justynian na mozaice w kościele San Vitale w Rawennie

Źródła powstania prawa są z kolei czynnikami prawotwórczymi, które decydują o mocy wiążącej danego prawa. Najczęściej są to prawotwórcze fakty, pochodzące od organów mających władzę legislacyjną.

Ilustracja: domena publiczna

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., <https://commons.wikimedia.org/>, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Zapoznaj się z poniższą treścią i napisz, jakie są charakterystyczne cechy prawa rzymskiego.

Charakterystyczne cechy prawa rzymskiego (wg W. Litewskiej)

1. **Świecki charakter** – prawo rzymskie było oddzielone od reszty z tendencji do wyodrębniania zarówno poprzez oddzielenie norm pozaprawnych, jak i wyodrębnienia prawa prywatnego z innymi

2. Oryginalny, narodowy charakter, stanowiący o tym, że praw znacznie różniło się od innych praw antycznych i przewyższało rozwój;

3. Niewiele abstrakcyjnych sformułowań i definicji;

4. Orientacja na kazuistykę i stosowanie konkretnych, praktycz

5. Dążenie do prostoty rozwiązań prawnych i unikanie komplikacji problemów; język prawniczy był lapidarny i jasny;

6. Ogromna rola autorytetu (*auctoritas*), w sensie prestiżu spo-
zawodowego – przykładem były wiążące opinie znawców pra

7. Duże znaczenie dobrej wiary (*bona fides*), przejawiało się to otrzymanego słowa, które winno być dochowane;

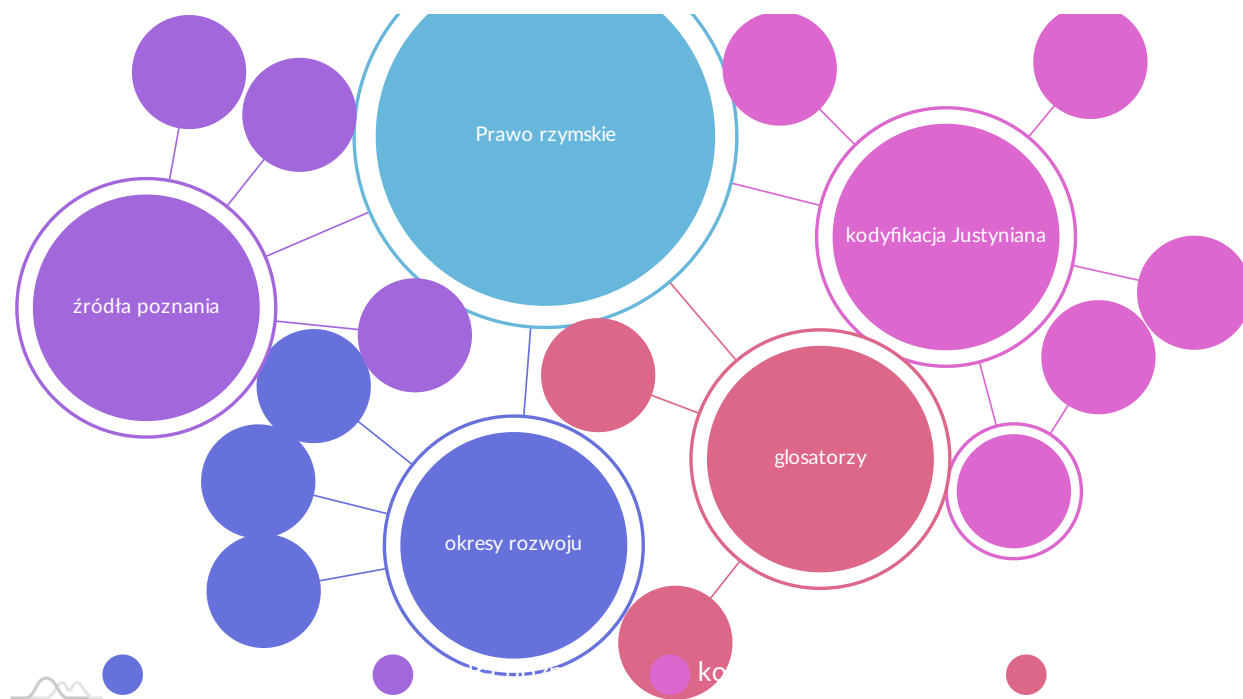
8. Pewność prawa – dla Rzymian ważniejsza była pewność prawa obrotu;

9. Znaczenie tradycji, zwyczaju, swoisty konserwatyzm prawa wzmacniało również pewność prawa.

Polecenie 3

Na podstawie zdobytej wiedzy stwórz mapę myśli. Posłuż się poniższymi pytaniami.

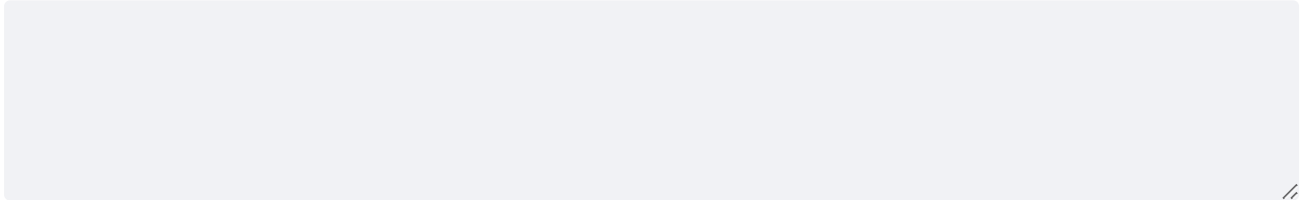
- Jakie były trzy okresy rozwoju prawa rzymskiego?
- Jakie były źródła poznania prawa rzymskiego?
- Co wchodzi w skład kodyfikacji Justyniana?
- Kim byli glosatorzy?

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania. Określ, jaki charakter miało prawo rzymskie.

Pochodzenie i rozwój prawa rzymskiego

O ustawach królewskich i Ustawie XII [dwunastu] Tablic:

Digesta Justyniańskie

Pomponius w księdze jedynej podręcznika.

– Wydaje nam się rzeczą konieczną przedstawić pochodzenie i rozwój samego prawa.

Otóż w początkach naszego państwa naród żył pierwotnie bez określonej ustawy i bez określonego prawa a wszystkim rządzili dowolnie królowie.

Później, gdy państwo rozwinęło się do pewnego stopnia ... sam Romulus nadał narodowi pewne ustawy i nadawali je następni królowie. Wszystkie one znajdują się spisane w księdze Sextusa Papiriusa księga ta zwie się ius civile Papirianum prawo cywilne Papiriusa nie dlatego, iżby Papirus tam coś od siebie dodał, ale że zebrał w jedną całość ustawy wydane w sposób nieuporządkowany.

Następnie po wypędzeniu królów wszystkie te ustawy straciły moc wiążącą i naród rzymski ponownie zaczął stosować raczej nieokreślone prawo i jakiś zwyczaj niż nadaną ustawę.

Później, by to się dłużej nie działo, postanowiono powołać na mocy władzy publicznej dziesięciu mężów, aby za ich pośrednictwem zwrócić się do państw greckich o ustawy i oprzeć państwo na ustawach; te spisane na tablicach z kości słoniowej wystawiono przed mównicą, by można było ustawy bez przeszkód poznawać ci sami mężowie spostrzegli, że owym pierwszym ustawom brakuje czegoś i dlatego w następnym roku dodali do tychże tablic dwie inne; tak więc od tego dodatku nazwano je ustawami dwunastu tablic.

Niektóre z ustaw XII tablic:

Tablica I. 1. Jeżeli kto (powód) wzywa przed sąd, niech pozwany idzie. A gdy nie idzie, weźmij kogoś na świadectwo, tedy dostaw go siłą.

Tablica IV. 2. Jeżeli ojciec sprzeda syna potrzykroć, niech syn będzie wolny od władzy ojca.

Tablica V. 7a. Jeżeli kto stanie się chorym umysłowo, niech władza nad nim i nad jego majątkiem przejdzie na agnatów i gentyłów.

Tablica VI. 1. Gdy się dokonuje nexum i mancytacji, to co ustnie oświadczone, niechaj będzie prawem.

Tablica VIII. 2. Jeżeli kto okaleczył cieleśnie drugiego, a z nim się nie ugodził, niechaj dotknie go kara odwetu.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródła prawa rzymskiego

Polecenie 2

Wysłuchaj nagrania i wypisz, jakie są źródła prawa rzymskiego według Gaiusa?

o Źródła prawa rzymskiego według Gaiusa:

-
-
-
-

Gaius

Instytucje

Źródła prawa:

(...)

2. Składają się zaś prawa ludu rzymskiego z ustaw, uchwał zgromadzeń plebejskich, uchwał senatu, konstytucji cesarzy, edyktów tych (urzędników), którzy mają prawo ogłaszania edyktów, (oraz) odpowiedzi znawców prawa.

3. Ustawą jest to, co lud nakazuje i postanawia. Uchwałą zgromadzenia plebejskiego jest to, co plebs nakazuje i postanawia. Plebs zaś tym się różni od ludu, że nazwą ludu oznacza się wszystkich obywateli, licząc także patrycjuszów, nazwą plebsu zaś oznacza się pozostałych obywateli, z pominięciem patrycjuszów. Stąd (też) patrycjusze niegdyś twierdzili, że uchwałami zgromadzeń plebejskich, które zostały podjęte bez ich przyzwolenia, nie są oni związani. Lecz potem uchwalona została ustawa Hortensia, w której postanowiono, że uchwały zgromadzeń plebejskich obowiązują cały lud; tak więc, tym sposobem zostały (one) zrównane z ustawami.

4. Uchwałą senatu jest to, co senat nakazuje i postanawia. A zachowuje ona moc ustawy, choć tę sprawę rozważano.

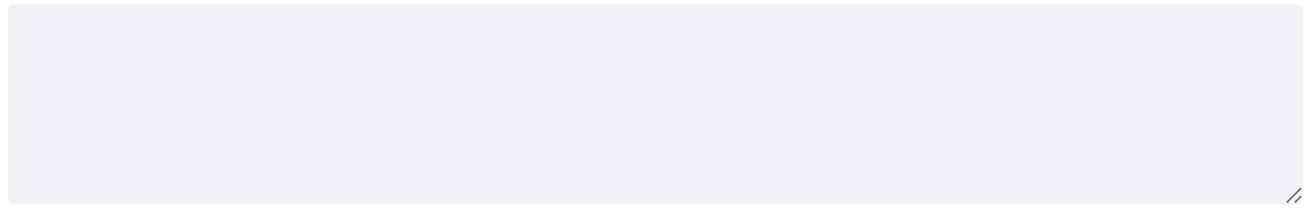
5. Konstytucją cesarza jest to, co cesarz postanawia dekretem lub edyktem lub listowną odpowiedzią. I nigdy nie wątpiono, że to zachowuje moc ustawy, skoro (i) sam cesarz otrzymuje władzę przez ustawę.

6. Prawo ogłaszania zaś edyktów mają urzędnicy ludu rzymskiego. Lecz najobszerniejsze prawo jest (zawarte) w edyktach dwóch pretorów: miejskiego i dla cudzoziemców, których jurysdykcję mają w prowincjach ich namiestnicy; także w edyktach edylów kurulnych, których jurysdykcję mają w prowincjach ludu rzymskiego kwestorowi, bo do prowincji cesarza w ogóle się nie posyła kwestorów i dlatego też edykt w tych prowincjach nie jest ogłaszany.

7. Odpowiedzi znawców prawa są (to) zdania i poglądy tych (prawników), którym pozwolono tworzyć prawa. Jeżeli do jednego sprowadzają się ich wszystkie zdania, to, co w taki sposób myślą, zachowuje moc ustawy, jeżeli są natomiast sprzeczne między sobą, sędziemu wolno pójść za którym chce zdaniem.

Polecenie 3

Wysłuchaj audiobooka i odpowiedz, jakie są relacje prawa i sprawiedliwości według Justyniana?

Institucje Justyniana

Sprawiedliwość i prawo:

Sprawiedliwość jest stałą i niezmienną wolą, przyznającą każdemu należne mu prawo.

1. Prawoznawstwo jest znajomością spraw boskich i ludzkich, wiedzą o tym, co sprawiedliwe i niesprawiedliwe. (...)
2. Nakazy prawa są te: żyć uczciwie, drugiego nie krzywdzić, przyznawać każdemu, co mu się należy.
3. Dwa są aspekty tego studium: publiczny i prywatny. Prawem publicznym jest to prawo, które ma na względzie ustrój prawa rzymskiego; prywatnym – to, które dotyczy interesu jednostek. Otóż należy powiedzieć o prawie prywatnym, że jest ono trójdzielne, składa się bowiem z przepisów prawa naturalnego, albo przepisów prawa narodów (*ius gentium*), albo przepisów prawa obywatelskiego (*ius civile*).

Źródło: *Institucje Justyniana*, red. Cezary Kunderewicz, Warszawa 1986.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Dopasuj pojęcia do definicji:

wyższy urzędnik posiadający uprawnienia prawotwórcze i władzę sądowniczą, krótka uwaga lub komentarz do fragmentu tekstu umieszczona na marginesie, nauka prawa, władza sądownicza

glosa	
jurysdykcja	
jurysprudencja	
pretor	

Ćwiczenie 2

Rozstrzygnij, które twierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Termin „prawo rzymskie” dotyczył prawa karnego.	☐	☐
Dla Rzymian najważniejsza była pewność prawa.	☐	☐
Rzymski system prawny obowiązywał 15 wieków.	☐	☐
Prawo rzymskie było podporządkowane religii.	☐	☐

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Słownik filozoficzny: prawo rzymskie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

10. Wybrane spory z zakresu filozofii polityki. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

4) o podstawy prawa stanowionego (pozytywizm prawniczy – teoria prawa naturalnego).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przywołuje genezę i historię prawa rzymskiego;
- opisuje cechy rzymskiego systemu prawnego, które stanowią o jego ponadczasowości;
- dostrzega wpływ prawa rzymskiego na kształtowanie się europejskiej cywilizacji.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- audiobook;
- prezentacja;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z treściami z zakładki „Przeczytaj” i odpowiedzenie na pytania zawarte we wprowadzeniu: *Co stoi u podłoża europejskiej cywilizacji i kultury? Co stało się fundamentem naszej hierarchii wartości i zasad życia w społeczeństwie?* Uczniowie powinni uzasadnić swoją odpowiedź.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji. Prosi uczestników zajęć o udzielenie przygotowanych w domach odpowiedzi na zadane pytania. Krótka dyskusja wokół poruszonego tematu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Ilustracja interaktywna”. Dzieli klasę na 4-osobowe zespoły. Uczniowie mają za zadanie wykonać polecenia nr 1–3. Prezentacja wyników na forum klasy.
2. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Audiobook”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?

Praca domowa:

1. Stwórz krzyżówkę podsumowującą zajęcia i zawierającą minimum dziesięć haseł.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących*, Warszawa 2010.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Ilustracja interaktywna” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.